

Д и п л о м н а р о б о т а

на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

на тему: «Аналіз залежності синдрому емоційного вигорання від особливих
особливостей медпрацівників»
«Analysis of the dependence of emotional burnout syndrome on the personal
characteristics of health workers»

Виконала: студентка денної форми навчання
спеціальності 053 Психологія
Скалецька Аліна Русланівна
Керівник д.біол.н., проф. Псядло Е.М.
Рецензент к.істор.н., доц. Піщевська Е.В.

Рекомендовано до захисту:
Протокол засідання кафедри
№ __ від _____ 2018 р.

Завідувач кафедри
_____ Псядло Е.М.
(підпис)

Захищено на засіданні ЕК № ____
протокол № __ від _____ 2018 р.
Оцінка _____ / _____ / _____
(за національною шкалою, шкалою ECTS, бали)

Голова ЕК
_____ Якупов В.А.
(підпис)

Зміст	стор
Вступ	3
Розділ 1. Синдром емоційного вигорання як психологічна проблема	6
1.1. Підходи до вивчення феномена «емоційного вигорання»	6
1.2. Чинники, що сприяють розвитку синдрому емоційного вигорання	16
1.3. Специфіка професії медичної сестри, як фактор формування синдрому емоційного вигорання	23
1.4. Механізми психологічного захисту	34
Висновки до 1 розділу	43
Розділ 2. Дослідження рівня емоційного вигорання, його залежності від особистісних особливостей і типів застосовуваних психологічних захистів медичних сестер	45
2.1. Вибір і обґрунтування методик дослідження	45
2.2. Аналіз і інтерпретація результатів дослідження	48
2.3. Кореляційний аналіз показників СЕВ і Копінг-стратегій. Факторний аналіз шкал методик дослідження	61
2.4. Рекомендації з профілактики СЕВ в процесі професійної діяльності медичних сестер	65
Висновки до 2 розділу	68
Висновок	70
Список використаної літератури	73
Додатки	78

Вступ

Актуальність дослідження. Проблематика стресостійкості придбала першорядне значення в житті сучасної людини. І наукова, і популярна література відображає безперервно зростаючий інтерес до проблеми соціальних, психологічних і фізіологічних стресів.

У зв'язку з соціально-економічними трансформаціями в суспільстві відбувається зміна ставлення людей до роботи. Люди втрачають впевненість у гарантованому робочому місці, загострюється конкуренція за престижну роботу, загострюються явища спеціалізації, механізації. Зростає темп життя і напруженість розумової праці, з'являється необхідність засвоювати великий обсяг інформації, швидко вирішувати складні завдання, опановувати нові професії. Падає рейтинг ряду соціально значущих професій: медичних працівників, вчителів. Як наслідок, зростає психічне, емоційне напруження, частіше виявляються порушення, пов'язані зі стресом на робочому місці - тривога, депресія, синдром емоційного вигорання, психосоматичні і психовегетативні порушення, залежність від психоактивних речовин (включаючи алкоголь, транквілізатори та ін.).

«Ніщо не є для людини таким сильним навантаженням і таким сильним випробуванням, як інша людина», - цю метафору можна покласти в основу досліджень психологічного феномена - синдрому емоційного вигорання. Існує ряд професій, в яких людина починає відчувати почуття внутрішньої емоційної спустошеності внаслідок необхідності постійних контактів з іншими людьми. Про впливу професії на особистість писали ще древні філософи, але особливо часто ця проблема обговорювалася в кінці 19 і початку 20 століття. В подальшому великі психологи також неодноразово приділяли увагу цій проблемі, вона періодично виникає в фокусі уваги дослідників, але до теперішнього часу залишається актуальною. У професіях типу «людина – людина» частіше проявляються негативні ознаки професійної

деформації особистості. Академік А.Л. Свінціцький говорив, що: «Особливості трудової діяльності і сформованого індивідуального стилю працівника, впливаючи на властивості його особистості, можуть призвести до так званої «професійної деформації ...»» [40, с.7]. До професійної деформації особистості відноситься формування у фахівців синдрому емоційного вигорання - СЕВ.

СЕВ виникає в ситуаціях інтенсивного професійного спілкування під впливом безлічі зовнішніх і внутрішніх факторів та проявляється як «приглушення» емоцій, зникнення гостроти почуттів і переживань, збільшення числа конфліктів з партнерами по спілкуванню, байдужість і відгородженість від переживань іншої людини, втрата відчуття цінності життя, втрата віри у власні сили та ін.

Актуальністю і соціальною значимістю обраної теми є складність СЕВ, а також різноманітність інтерпретації його причин і проявів, які потребують пошуку дослідницьких стратегій і створення відповідного психологічного інструментарію.

Вивчення синдрому емоційного вигорання медичної сестри є особливо актуальним в період проведення реформ, які призводять до інтенсифікації професійної діяльності. Робота лікувально-профілактичного закладу багато в чому залежить від роботи медперсоналу, зокрема медсестер, від їх особистісних якостей, психічного і фізичного здоров'я.

Мета дослідження: вивчення впливу особистісних особливостей, типів застосовуваних психологічних захистів на формування синдрому емоційного вигорання у медичних сестер в процесі виконання професійної діяльності.

Об'єкт дослідження: синдром емоційного вигорання як психологічний феномен.

Предмет дослідження: Особистісні особливості середнього медичного персоналу і типи застосовуваних ними психологічних захистів, що обумовлюють формування синдрому емоційного вигорання.

Завдання дослідження:

1. Проведення аналітичного огляду літератури.
2. Розробка програми дослідження.
3. Проведення дослідження впливу особистісних особливостей, механізмів застосованих психологічних захистів на формування синдрому емоційного вигорання в діяльності старших медичних сестер.
4. Проведення обробки і аналізу результатів дослідження.

База дослідження: Одеська обласна клінічна лікарня.

Методи дослідження:

1. Методика діагностики рівня емоційного вигорання (В.В. Бойко).
2. Методика «Копінг-тест» (Лазарус, Фолкман).
3. 16-ти факторний особистісний тест Кеттела (16PF) форма С.
4. Метод математичної статистики: комп'ютерна програма «Statistika».

Практична значимість роботи. Дані, отримані в дослідженні можна використовувати в системі психогігієнічних, психопрофілактичних і психокорекційних заходів, що забезпечують збереження і зміцнення здоров'я медичних працівників даної групи.

Робота апробована на 74-й звітній студентській науковій конференції.

Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаної літератури, додатків.

Висновок

Розробка даної проблематики є досить актуальною в зв'язку з прямим відношенням синдрому емоційного вигорання до збереження здоров'я, психічної стійкості, надійності і професійного довголіття фахівців, включених в тривалі міжособистісні комунікації.

Емоційне вигорання являє собою придбаний стереотип емоційної, частіше за все професійної поведінки. Емоційне вигорання частково функціональний стереотип, оскільки дозволяє людині дозувати і економно витрачати енергетичні ресурси. У той же час, можуть виникати її дисфункціональні наслідки, коли емоційне вигорання негативно позначається на виконанні професійної діяльності та відносинах з пацієнтами та колегами.

Тому вивчення проблеми емоційного вигорання і механізмів психологічного захисту має практичне значення для профілактики неконструктивної поведінки в стресових ситуаціях, для збереження душевного і психосоматичного здоров'я медичних працівників.

У дослідженні використовувалися наступні методи збору та обробки інформації: анкетування; 16PF - опитувальник Р. Б. Кеттелла, «Діагностика емоційного вигорання особистості» В. В. Бойко, Методика «Копінг-тест» (Лазарус, Фолкман); методи математичної статистики.

Методологічною основою дослідження стали роботи К. Масlach і С. Є. Джексона, В. В. Бойко, згідно з якими синдром емоційного вигорання є тривимірним конструктом.

Метою нашого дослідження було вивчення впливу механізмів психологічного захисту на формування синдрому емоційного вигорання у (старших) медичних сестер в процесі професійної діяльності.

Ми експериментальним шляхом вивчили особистісні особливості медичних сестер і старших медичних сестер, визначили типи застосовуваних психологічних захистів, рівень синдрому емоційного вигорання і порівняли з

результатами дослідження контрольної групи.

Проведене дослідження підтвердило припущення про відносну стабільність особистісних факторів і застосовуваних психологічних захистів (копінг-стратегій) у медичних сестер, які отримали новий статус - старших медичних сестер. Той же факт відзначений і по відношенню до випробуваних контрольної групи.

При дослідженні чинників синдрому емоційного вигорання трьох експериментальних груп, в фазі напруги у медичних сестер і у старших медичних сестер досить виражений симптом - «переживання психотравмуючих обставин». Це свідчить про те, що вони більш схильні до впливу психотравмуючих чинників, що проявляються відчуттям фізичних і психологічних перевантажень, напруги на роботі, наявністю конфліктів з керівництвом, колегами, пацієнтами.

Фази напруги і виснаження в експериментальних групах також були значимо вищими, ніж у контрольній вибірці. Фаза резистенції у всіх групах зразкова рівна. Дані факти підтверджують численні дані про наявність професійної шкідливості у медичного персоналу психіатричних лікувальних закладів, оскільки наявність великого показника фази виснаження - це явна ознака сформованого СЕВ.

Найбільш вираженими виявилися в обох експериментальних групах наступні симптоми СЕВ: «Переживання психотравмуючих обставин», «Загнаність в клітку», «Емоційна відстороненість», «Психосоматичні і психовегетативні порушення». Для старших сестер до цього складу додається також симптом «Особистісна відстороненість», і в цілому у них інтегративний показник значимо відрізняється від цього показника в контрольній групі.

Порівнюючи механізми психологічного захисту, у старших сестер було виявлено різницю в більшу сторону від медичних сестер за такою захисною стратегією, як «Сфера економії емоцій», що є природним фактом у медичного

персоналу, який довго пропрацював в психіатричній лікарні.

Кореляційний та факторний аналіз також виявив неоднозначності зв'язків симптомів СЕВ і механізмів психологічного захисту у середнього медичного персоналу. Були відзначені в основному позитивні зв'язки у старших сестер і негативні зв'язки у середніх медичних сестер. Так у медичних сестер фактори СЕВ позитивно пов'язані з таким типом захисту, як «Прийняття відповідальності» і негативно з «Позитивною переоцінкою», а у старших медичних сестер - залежність факторів СЕВ від таких типів захистів, як «Конфронтація» і «Планування рішення проблеми» .

Факторний аналіз виявив наступний факт - у медичної сестри вік і стаж роботи тісно пов'язані з виразністю синдрому емоційного вигорання, а також, чим більше стаж роботи, тим нижче рівень такого захисту як «позитивна переоцінка», і нижче рівень нормативності поведінки, сміливості і самоконтролю, і в цілому вище СЕВ. Але цей факт поширюється тільки на медичних сестер, у старших сестер стаж і вік зазвичай становить більше 20 років, і як наслідок - прямої залежності від СЕВ не має.

Список використаної літератури

1. Абрамова Г.С., Юдчіц Ю.А. Психологія в медицині: навчальний посібник М.: ЛНА «Кафедра - М», 1998.- 272 с.
2. Башмакова О.В., Біктімiров Т.З., Сабiтов I.A. Етнокультуральне середовище в формуванні медико-психологічних психосоціальних чинників професійної дезадаптації (до проявів синдрому емоційного вигорання) / «Інноваційні технології в гуманітарних науках»: Праці міжнародної конференції.- Ульяновськ: УлГУ, 2008.- С. 140-141.
3. Башмакова О.В. Професійна дезадаптація лікарів і педагогів у формуванні стигматизації осіб з психічними розладами: методичний посібник / О.В. Башмакова, Т.З. Біктімiров, Д.Г. Семеніхін.- Ульяновськ: УлГУ, 2006.- 40 с.
4. Бодров.В.О. Інформаційний стрес: навчальний посібник для вузів / В.О. Бодров.-М.ПЕР СЕ, 2000.- 352 с.
5. Бодров.В.О. Психологічний стрес: розвиток і подолання В.О.. Бодров. - М.: Наукова думка, 2006. - 528 с.
6. Бойко В.В. Синдром «емоційного вигорання» в професійному спілкуванні В.В.. Бойко. - СПб.: Пітер, 1999. - 105 с.
7. Бойко. В.В. Енергія емоцій у спілкуванні: погляд на себе і на інших В.В.. Бойко. - М.: Інформ. издат. Дім «Філін», 1996.- 472 с.
8. Burisch M. In search of a theory: some ruminations on the nature and etiology of burnout / M. Burisch // In Professional burnout: recent developments in theory and research / Ed. WB Schaufeli, C. Maslach, T. Marek. - London: Taylor and Francis, 1993. - P. 75-93.
9. Водоп'янова Н.Є. Синдром психічного вигорання в комунікативних професіях / Н.Є. Водоп'янова // Психологія здоров'я / За ред. Г.С. Нікіфорова.- СПб.: Видавництво СПбДУ, 2000. - С. 443-463.
10. Горбунова Г.П., Морозова Н.І., Аргентова Т.Є. Дослідження особистості за методом Р. Кеттелла. Кабінет практичного психолога. Практичний посібник. -

Кемерово: Кузбассвуиздат, 1997. - 108 с.

11. Гребенников Л.Р. Механізми психологічного захисту: генезис, функціонування, діагностика. - М., 1994.
12. Євсєєва Т.В., Краля В.Д., Лялюкова Е.А. Синдром хронічної втоми і синдром емоційного вигорання у медсестер-організаторів та методи профілактики // Головна медична сестра. - 2003. - №8.- С. 99-106.
13. Захаров С. Синдром вигорання у лікарів стигма професіоналізму або розплата за співчуття? // Електронний ресурс [<http://forums.rusmedserv.com/showthread.php?t=8748>]
14. Косенко В.Г., Смоленко Л.Ф., Чебуракова Т.А. Медична психологія для медсестер і фельдшерів / Серія «Медицина для всіх». - Ростов н / д: «Фенікс», 2002..
15. Киршбаум Е.І. Єремєєва А.І. Психологічний захист.- СПб .: Видавництво «Пітер», 2005.
16. Калмикова О.С. Механізми психологічного захисту і їх роль в розвитку особистості // Методологічні і теоретичні проблеми сучасної психології. - М., 1988.
17. Кузнецова.Т.М. Наукова складова організації навчально-методичних кабінетів по роботі з сестринським персоналом в ЛПУ // Головна медична сестра. - 2007. - №3.- С. 109-112.
18. Лакосина Н.Д., Сергєєв І.І., Панкова О.Ф. Клінічна психологія: Підручник М .: МЕДпресс-інформ, 2003. - 416 с.
19. Лазарус Р. Теорія стресу і психофізіологічні дослідження // Емоційний стрес / під ред. Л. Леві.- М., 1998..
20. Лаврова.О.О. Синдром емоційного вигорання і методи його запобігання // Соціальна робота. - 2006. - №4.- С. 56-60.
21. Майерс Д. Соціальна психологія / Перев. з англ СПб .: Видавництво «Пітер», 1999.
22. Матвєєв В.Ф. Основи медичної психології, етики і деонтології. Навч.

посібник для медичних училищ.- М., 1999..

23. Maslach C. Job burn-out How people cope Public Welfare 1978. Spring. - 36. - 56 - 58.

24. Набіулліна Р.Р., Тухтарова І.В. Механізми психологічного захисту і подолання стресу. Навчальний посібник. М., 2003.- 94 с.

25. Орлова Т. Профілактика та лікування синдрому емоційного вигорання у працівників хоспісу. Конспект лікаря // Сестринська справа.- 2010. - №1.- С. 46-47.

26. Островська І.В. Синдром «професійного вигорання» у сестринського персоналу // Медична сестра. - 2004. - №2. - С. 35-37.

27. Псядлю Е.М. Темперамент і характер в історії медицини та психології. - Одеса: Наука і техніка, 2007. - 232 с.

28. Романова О.С., Гребенников Л.Р. Механізми психологічного захисту.- М., 1996.

29. Сидоров.П. Синдром емоційного вигорання. Конспект лікаря // Медична газета. - 2005. - №43. - С. 15-16.

30. Сидоров П., Новікова Н. Профілактика професійного вигорання. Конспект лікаря // Медична газета. - 2006. - №15.- С. 8-9.

31. Скалецька А. Р. Залежність синдрому емоційного вигорання від особливостей медпрацівників. Матеріали до 74-ї звітньої студентської наукової конференції / Ред.колегія: Л.М. Дунаєва, Л.С. Смокова.- Одеса: «ОНУ імені І.І. Мечникова», 2018.

32. Трифонов С.В., Третьяков Н.В., Авхіменко М.М. Особливості праці медичних працівників у надзвичайних ситуаціях і методи корекції порушеного функціонального стану // Медична допомога. - 2005.- №4.- С. 17-20.

33. Ташликов В.А. Особистісні механізми самоволодіння (копінг-поведінка) захисту у хворих невротиками в процесі психотерапії // Медико-психологічні аспекти охорони психічного здоров'я. - Томськ, 1996.

34. Трунов Д.В. Синдром згорання: позитивний підхід до проблеми [Текст] // Журнал практичного психолога. - М. : Видавництво МДУ, 1998. - № 8.- С. 84-89.
35. Фрейд А. Психологія «Я» і захисні механізми. - М., 1999..
36. Freudenberden HJ Staff Burnt-out // Journal of Social Issues. - 1974. - 30 (1). - P.159-165.
37. Folkman S., Lazarus RS If it changes, it must be a process: a study of emotion and coping during three stages of a college examination // Journal of Personality and Social Psychology. Тисяча дев'яцот вісімдесят п'ять.
38. Folkman S., Lazarus RS Coping as a mediator of emotion // Journal of Personality and Social Psychology. 1984.
39. Folkman S. Personal control and stress and coping process: A theoretical analysis // Journal of Personality and Social Psychology. 1984.
40. Харді І. Лікар-сестра-хворий. Психологія роботи з хворими. - Друкарня Академії Наук Угорщини, 1994.- 450 с.
41. Храмова Л.Г. Аналіз факторів, що впливають на процес адаптації молодих спеціалістів сестринської справи в ЛПУ // Головна медична сестра. - 2007. - №7.- С. 92-100.
42. Хетагурова А.К. Етико-деонтологічні аспекти в роботі сестринського персоналу [Текст] / А.К. Хетагурова // Сестринська справа. - М. : Медичний вісник, 2003. - № 6. - С. 34-35.
43. Федорова Т.Г. Соціологічне дослідження особливостей трудової діяльності лікарів. [Текст] / Т.Г. Федорова, О.С. Нехорошев, Г.Н. Котова // Гігієна і санітарія. - М. : Медицина, 2003. - № 3. - С. 24-27.
- 44.Форманюк Т.В. Синдром емоційного згорання як показник професійної дезадаптації вчителя [Текст] / Т.В. Форманюк // Питання психології. - М. : Школа-Пресс.- 1999. - № 6. - С. 57-63.
45. Юр'єва Л.Н. Синдром вигоряння у працівників психіатричних служб. Огляд // Соціальний захист і клінічна психіатрія. - 2004.- Т4.- №4.

46. Ярзуткін С.В., Суботів І.А. Соціальні та психологічні чинники стресу як причина емоційного вигорання в діяльності медичної сестри / Рік сім'ї. Механізми реалізації пріоритетного національного проекту і демографічної політики в системі охорони здоров'я: матеріали 43-й науково-практичній міжрегіональній конференції лікарів Ульяновської області. - Ульяновськ «Артишок», 2008.- С.76-97.

47. Ясько Б.А. Психологія особистості та праці лікаря [Текст]: Курс лекцій / Б.А. Ясько. - Ростов на Дону: Фенікс, 2005. - 320 с.